

NATUURHISTORISCH MAANDBLAD

Orgaan van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg.

Hoofdredactie: Dr. H. Schmitz S. J., Ignatius College Valkenburg (L.) Telef. 35. **Mederedacteurs:** Jos. Cremers, Hertogsingel 10 Maastricht, Telef. 208; G. H. Waage, Prof. Pieter Willemsstraat 41 Maastricht; R. Geurts, Echt. J. Pagnier, Penningmeester, Duitse Poort 20 Maastricht, Tel. 483, Postgiro No. 125366 Maastricht. **Drukkerij v.h. Cl. Goffin**, Nieuwstraat 9, Maastricht. Telef. 45.

Versijnt **Vrijdags** voor de Maand. Vergad. van het Natuurhistorisch Genootschap (op den eersten Woensdag der maand) en wordt aan alle Leden van het **Natuurhistorisch Genootschap in Limburg** gratis en franco toegezonden. Prijs voor niet-leden f 6.00 per jaar, afzonderlijke nummers voor niet-leden 50 cent, voor leden 30 cent. Jaarl. contributie der leden f 3.50. Auteursrecht voorbehouden.

INHOUD: Aankondiging Maandelijksche Vergadering op Woensdag 3 Sept. 1930. — Nieuw Lid. — Errata. — Verslag van de Maandelijksche Vergadering van 6 Aug. l.l. — P. A. Hens. Avifauna der Nederlandsche Provincie Limburg, benevens een vergelijking met die der aangrenzende gebieden. — Dr. C. J. H. Franssen. Eine neue Blattlaus-Art von Java, *Trichosiphum* van-dergooti nov. spec. — Dr. C. Franssen. Das Konservieren kleiner Raupen. — Dr. C. Franssen. Beobachtung bei einer Puppe von *Herse Convolvuli*. — Dr. J. Hofker. Die Foraminiferen aus dem Senon Limburgens X.

Maandelijksche Vergadering
op WOENSDAG 3 SEPT. 1930
in het Natuurhistorisch Museum,
precies om 6 uur.

NIEUW LID.

De Heer P. J. Bels, stud. biol. Velsersstraat 101, Haarlem.

Het Natuurhistorisch Museum te Maastricht is geopend dagelijks van 9—12 en 2—5 uur.

Toegang voor leden kosteloos; voor niet-leden f 0.25.

In eer. achttal zalen vindt men een uitgebreide verzameling Limburgsche fossielen uit het Karboon en het Krijt en uit de Klei-, Zand-, Grind- en Leemgroeven. Bovendien verzamelingen van in 't wild levende Limburgsche dieren en planten. (Plantentuin).

ERRATA.

In de Juli-aflevering 1930 van 't Natuurhistorisch Maandblad staat p. 81, 82, 83 bij de afbeeldingen der vogels: Nat. grootte, dit moet zijn: Verkleind op $\frac{5}{6}$.

VERSLAG DER MAANDELIJKSCHE VERGADERING OP WOENSDAG 6 AUGUSTUS L.L.

Aanwezig: Mevr. M. Hermans-Verloop; Mevr. M. Geurts-Ruyten en de heeren: Jos. Cremers; E. Nijst; Fr. v. Rummelen; J. Maessen; D. van Schaik; Br. Bernardus; Fr. Brinkman; C. Willemse; J. Priek; G. Priek; Aug. Kengen; H. Versterren; P. Hens; M. Mommers; K. Stevens; G. Hermans; G. Rijk; R. Geurts; F. Kurris; J. Schulte en Beckers.

De **Voorzitter** opent de vergadering met een woord van welkom en deelt daarna mede, dat van den heer Richard Vrijens in dank is ontvangen voor de bibliotheek „La vie des Fourmis” van Maeterlinck en een schrijven van Prof. de Leeuw met verzoek de leden bekend te maken met zijn brochure. Verschillende exemplaren worden den leden uitgereikt.

Hierna toont de heer **Rijk** een exemplaar van *Arctia caja* (bruine beervlinder), waar de witte lijnen op de voorvleugels bijna geheel zijn verdwenen, terwijl de zwarte vlekken op de achtervleugels belangrijk in grootte zijn toegenomen, zoodat de binnenhoek zelfs geheel zwart is. Eigenaardig is, zooals de heer Hens opmerkt, dat die uitbreiding van de donkere kleur zich juist niet openbaart op het achterlijf, dat bij normale exemplaren op elke ring een zwart streepje vertoont, dat bij dit donkere exemplaar tot een stip is gereduceerd.

De heer **Geurts** vertoont een mooie tak van de Veenbes (*Vaccinium Oxycoccus*) met de

mooie roode bessen en een enorme zwarte naakte slak, die te Echt in massa voorkomen.

Br. Bernardus merkt op dat deze soort bij voorkeur onder elzenhout leeft.

De heer **van Schaik** toont een takje van *Erythraea pulchella* (Duizendgulden kruid), dat hier veel zeldzamer is dan *E. Centaureum*. Ook deelt hij mede op zijn studeerkamer in de boekenkast een levende gierzwaluw te hebben gevangen. Naar aanleiding hiervan wordt in herinnering gebracht de groote sterfte onder deze en andere zwaluwen in het vorig jaar.

De heer **Hens** merkt op dat gierzwaluwen zeer gevoelig zijn voor weers-invloeden, zoodat ze, nadat het broedgebied bereikt is, vaak bij intredend slecht weer teruggaan naar 't Zuiden. 't Komt zelfs voor, dat de broedsels in den steek worden gelaten.

De heer **Gaarts** merkt op dat de paring van deze dieren in de vlucht plaats vindt.

Vervolgens demonstreert de heer **P. Hens** een aantal vogelhuiden uit zijn collectie als hulpmateriaal voor een causerie omtrent het begrip species en subspecies meer in het bijzonder in de moderne ornithologie.

Spreker wijst op de opvattingen aangaande het soortbegrip, zooals deze vroeger golden en gelijk deze thans worden gehuldigd.

Vogels welke naast kleine morphologische verschillen — in hoofdzaak bestaande uit verschillen in grootte, kleur en kleurverdeling — overigens tot een en hetzelfde type behoren, doch in verschillende geographische gebieden (dus niet in één en hetzelfde gebied) zich voortplanten en daar, waar hun broedgebieden aan elkander grenzen, zich vermengen, noemt men subspecies, welke op hun beurt tezamen de species (natuurlijke soort) vormen. Dit zijn de z.g. Formenkreise.

Het zijn dus niet de meer of mindere mate van morphologische verschillen, welke ons er toe brengen een vorm: 1; subspecies te beschouwen, doch deze verschillen, verbonden met een geographische scheiding der broedgebieden en sexuele affiniteit.

Dit is in het algemeen de regel. Er komen echter nog meermalen gevallen voor, waarin het de geleerden er niet over eens zijn of wij met een species of subspecies te doen hebben. Trouwens ieder kenmerk op zich is niet maatgevend, wel meestal echter het geheele complex.

Sommige vogels vertoonen bijna geen morphologische verschillen, doch verschillen meer in zang, broedbiologie enz. Zij leven echter in dezelfde gebieden zonder zich te vermengen en moeten dus als vormen van twee verschillende natuurlijke species worden beschouwd.

Spreker demonstreert hierbij exemplaren van litis en liffjal, boschrietzanger en kleine karekiet, glanskop- en malkopmees.

Hierteenover staan vogels, welke uitwendig zeer opvallend verschillen, doch zich niet in dezelfde gebieden voortplanten, terwijl zij in de grensgebieden zich met elkander vermengen of

wel langzaam in elkander overgaan. Gedemonstreerd worden hierbij de kleine bonte specht uit Nederland en die uit midden Siberië, de witte-kwikstaart-vormen uit Engeland, Nederland en Siberië enz.

Neemt men bijv. het verschil in grootte als kenmerk, dan lijkt dat dit in het éene geval een criterium voor de species, in het andere een voor de subspecies kan zijn. Vertoond worden de groote kruisbek en de gewone kruisbek uit Skandinavië. Beide vogels gelijken in vorm en kleur precies op elkander, doch de eene is opvallend grooter en heeft dienovereenkomstig een veel dikkeren snavel dan de andere. Beiden komen echter in hetzelfde broedgebied voor zonder zich te vermengen en moeten dus als vormen van twee verschillende soorten worden beschouwd. Daarentegen verschillen de groote en de kleine goudvink, respectievelijk uit Skandinavië en Nederland (waarvan exemplaren evenals van de subspecies uit Engeland vertoond worden) op dezelfde wijze, doch vormen geen verschillende soorten, maar zijn slechts subspecies van dezelfde soort, omdat zij in verschillende gebieden zich voortplanten. Bovendien wijkt het wijfje van de Engelsche subspecies ook nog eenigszins af wat de rugkleur betreft. In Midden-Duitschland komt een vorm voor, welke wat grootte betreft het midden houdt tusschen de vogels uit Skandinavië en Nederland.

Sommige soorten hebben in hun verbreidingsgebied een zeer groot aantal subspecies, welke meestal goed te onderscheiden zijn, andere echter geen of weinige, dan wel zeer moeilijk te onderscheiden vormen.

Subspecies, welke gedurende lange perioden der aardgeschiedenis door natuurlijke belemmeringen (woestijnen, zeeën, hooge gebergten enz.) van elkander gescheiden zijn of in zeer ver van elkander verwijderde gebieden (b.v. Engeland—Midden Azië) voorkomen, vertoonen meestal zeer opvallende verschillen in grootte, kleur, kleurverdeling e.d., zooals o.a. blijkt uit de vertoonde spechten en witte kwikstaarten. Andere daarentegen gaan over het geheele verspreidingsgebied ongemerkt in elkander over, al verschillen dan de meest verwijderde vormen meestal nog vrij opvallend. Vertoond worden in dit verband een aantal subspecies van de glanskopmees en de malkopmees uit Engeland, Nederland, Skandinavië, Finland, Duitschland, Oostenrijk, en Siberië.

Ook de snavelvorm wijst dikwijls op een specifiek verschil. Vertoond worden in dit verband een aantal groote bonte spechten uit Engeland, Nederland (met slanken snavel), Midden-Duitschland met zwaarderen snavel en Skandinavië met korten, plompen snavel.

Men bedenke echter, zoo merkt spreker op, dat een kleurverschil in het éene geval een bewijs kan zijn van subspecifiek verschil terwijl in het andere geval slechts van individuele variatie sprake is. Zoo komen in ons land bijv. kerkuilen voor met donker gele en met

witte onderzijde, waarop vele, soms echter slechts zeer enkele zwarte vlekjes. In Engeland komt echter als regel een kerkuil voor met geheel witte of nagenoeg witte onderzijde, welke meestal niet gevlekt is. Doordat zulks bij de overgrootste meerderheid der engelsche kerkuilen het geval is, beschouwt men deze daarom als een afzonderlijke subspecies. De lichte exemplaren, welke men nu en dan in ons land aantreft zijn niets anders dan individuele afwijkingen. Hier beslist dus het gradueel verschil.

Ten slotte vertoont spreker nog een aantal subspecies van verschillende vogelsoorten, welke in kleur, kleurverdeling of vleugelgrootte duidelijk verschillen vertoonen, o.a. zanglijsters, blauwborstjes, tapuiten, fitissen, staartmeesjes enz.

Naar aanleiding van de door den heer Hens

gereleveerde kenmerken ter onderscheiding van rassen, merkt de heer **Kurris** op, dat hij indertijd microscopische onderzoekingen aan dierenharen heeft gedaan en vraagt of ook dergelijke onderzoekingen zijn gedaan over de structuur van de veeren?

De heer **Hens** zegt, dat hem zulks niet bekend is, doch dat wel onderzoekingen zijn gedaan over kleurstoffen in veeren.

Nadat nog enkele opmerkingen zijn gemaakt, dankt de Voorzitter den heer Hens voor zijn interessante voordracht.

Nadat de heer **Nijst** aan de hand van door hem meegebrachte beenderen, gevonden in Romeinsch brandpuin onder de plaats waar eenmaal het H. Geest Hospitaal stond, heeft aangetoond, dat al onze huisdieren toen reeds in Maastricht voorkwamen, sluit de Voorzitter de vergadering.

AVIFAUNA DER NEDERLANDSCHE PROVINCIE LIMBURG

benevens een vergelijking met die der aangrenzende gebieden

door

P. A. HENS, Valkenburg L.

1e Aanvulling. (Vervolg).

? *Nyctea nyctea nyctea* (L.) — Sneeuwuil. Duitsch: Schnee-eule.
Fransch: Chouette harfang.

Bij schrijven van 4 Maart 1928 deelde mij de Heer E. Knorr te Erkelenz (Rhl.) omtrent het voorkomen van dezen uil in Limburg het navolgende mede.

„Ein „Ausstopfer“ aus Heinsberg (Rhl.) teilte „mir gelegentlich mit, dasz er während der deutschen Inflation (1922 oder 1923) von einem „Mann aus der Posterholter oder Rurmonder Gegend diese Eule bestimmt erhalten habe. Er

„zeigte mir in einem Buche die Abbildung“.

Waar bevindt zich thans deze vogel? Vermoedelijk staat hij in de omgeving van Roermond hier of daar bij een landbouwer te bederven. Doodjammer, dat een dergelijk bewijsstuk van een uilensoort, welke nog nimmer in Limburg werd vastgesteld, niet in betere handen terecht is gekomen. Zoolang de vogel niet opgespoord is, vermeld ik hem zonder nummer.

112. *Athene noctua vidalii* A. E. Brehm. — Steenuil.

In den strengen winter 1928—29 zijn vele dezer uiltjes omgekomen. Zulks vernam ik van meerdere zijden. Van een bepaalde vermindering in het

broedseizoen 1929 was echter in de omgeving van Valkenburg niet veel te bemerken.

114. *Asio otus otus* (L.) — Ransuil.

Dat deze uil vrij ver van haar broedplaats rondzwerft, bleek reeds uit het exemplaar op 9 Mei 1923 als nestjong in het Ravensbosch te Houthem geringd, hetwelk begin December d.a.v. dood gevonden werd te Franchimont bij Florennes, prov. Namen, België (vergel. Avifauna v. Limb. p. 93). Ik kan hier nog zulk een bewijs aan toevoegen. Een op 15 Mei van datzelfde jaar te Hout-

hem in het Ravensbosch geringd nestjong dezer soort, werd op 28 Juni 1924 gevangen te Havert, Rijnprovincie, ongeveer ter hoogte van de Midde-Limburgsche gemeente Susteren. Professor van Oort vermeldt „bij Aken“ (VII. — Resultaten van het Ringonderzoek betr. den vogeltrek, ingesteld door 's Rijks Mus. v. Nat. Historie te Leiden, door Prof. Dr. E. D. van Oort. — XV).